

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تکلیف کارگاه روش تدریس در مرکز تخصصی اخلاق، اسفند ۹۴

حسین خواجه دادیان

چگونه می‌توان کلاس فعال پویا داشت؟

عصر کنونی را عصری می‌دانند که هدف از آموزش و پرورش تنها انتقال میراث فرهنگی و تجارب بشری به نسل جدید نیست. بلکه رسالت آموزش و پرورش را ایجاد تغییرات مطلوب در نگرش‌ها شناخت‌ها و در نهایت رفتار انسان‌ها می‌داید. در این راستا معلم نقش بسیار مهم و اساسی را بر عهده دارد زیرا علاوه بر نقش هدایتی حمایتی تقویتی سازمان دادن به فہالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان و رشد هماهنگ ابہاد وجودی آنان نیز به عہده اوست.

معلم برای رسیدن به اهداف تعیین شده در فرایند آموزش دو مسیر اصلی را در پیش رو دارد استفاده از روش‌های سنتی و غیر فعال و یا استفاده از روش‌های تدریس فعال و کاربردی.

در این نوشتار مختصر سعی بر این است که نقش روش‌های تدریس فعال و کاربردی در فرایند آموزش در حد توان تبیین گردد. امید است مورد قبول حق قرار گیرد.

جهت فعال نگہداری کلاس باید مرتباً از بچہ‌ها کار کشید. معلمینی که تمام مدت سخنران مطلق هستند معمولاً مواجه با کلاسی خواب‌آلود و بی‌تحرک می‌شوند. خیلی ساده می‌توان جلوی این کار را گرفت همان‌طوری که از زبان خود بچہ‌ها شنیدیم باید آنها را وادار به فعالیت کرد با جملات ساده‌ای نظیر: «خوب تا حال چه گفتیم»، «فکر می‌کنید بعد چه می‌شود»، «کی می‌تونه بگه»، «کی می‌تونه سریع‌تر به جواب برسه»، «می‌خواهم ببینم سرعت عمل کی بیشتره، تصور کنید در این شرایط هستید چه می‌کنید» نظیر این پرسش‌ها می‌تواند باعث ایجاد کلاسی کاملاً

فعال باشد چنین سؤالاتی با ایجاد حس کنجکاوی بچه‌ها را وادار به تفکر بیشتر روی موضوع می‌نماید به خصوص اگر محاسن مطالب یا کاربردهای آنها در زندگی را بدانند در واقع ایجاد انگیزه برای فهم بهتر مطالب را کرده‌ایم و این باعث می‌شود مطالب بهتر جا بیفتند و باور یادگیری و اعتماد به نفس و تسلط روی موارد درس داده شده ایجاد می‌گردد. . در ادامه روش‌ها و راه کارهایی برای فعال کردن کلاس ارایه می‌شود .

فعال بودن و جذابیت کلاس بر چند رکن و پایه استوار است:

رکن اول : معلم

معلم یکی از ارکان اساسی آموزش و پرورش است و بدون در نظر گرفتن نقش او، نقش سازنده‌ای را نمی‌توان برای تعلیم و تربیت منظور نمود. معلم نه تنها متخصص مسایل آموزشی، بلکه راهنما و سرمشق فراگیران، مشاور و مشفق آنان و دوست و مشکل‌گشای دانش‌پژوهان است و این همه کارکرد با عنایت به نقش و جایگاه ممتازی است که او در تعلیم و تربیت داراست

نقش معلم در فعال و جذابیت کلاس از چند جنبه:

الف: از جنبه علمی

۱. تسلط علمی

معلمی می‌تواند جذابیت کلاس را فراهم آورد که از نظر علمی توانا و مسلط باشد. در واقع اصلی‌ترین وظیفه آموزشی معلم یاد دادن و آموختن است و معلمی که از نظر علمی تواناتر باشد، بهتر می‌تواند این وظیفه را به انجام برساند. حال اگر وظیفه آموزشی معلم با کم آگاهی او به خوبی انجام نگیرد و کلاس درس او سطح مناسبی از اندیشه و دانایی را شاهد نباشد، ممکن است فراگیران نسبت به حضور در چنین کلاسی احساس تردید کنند و به این نتیجه برسند که خود با مطالعه کتاب می‌توانند به همین سطح از آموزش که معلم آن را عهده‌دار شده است، دست یابند. در این صورت کلاس برای فراگیران فاقد جذابیت می‌گردد و تنها ممکن است قوانین و مقررات آموزشی یا به تعبیری درست‌تر «جبر مقررات آموزشی» فراگیران را به حضور در کلاس راضی سازد. در تجارب برخی از معلمان مشاهده و شنیده شده است که آنان بدون آن که قواعد سخت گیرانه‌ای را برای حضور دانش آموز در کلاس وضع و اعمال نمایند، تنها به دلیل اطلاعات گسترده علمی توانسته‌اند دانش آموز را مشتاقانه به کلاس بیاورند و دانش آموزان از چنین کلاسی بهره‌های فراوان برده‌اند.

۲. معرفی الگوی موفق جهت تشویق شاگردان

۳. معرفی اساتید و یا مجلاتی که در این موضوع می‌شناسد

۴. استفاده از وسایل کمک آموزشی

با بهره‌گیری از وسایل کمک آموزشی آماده یا دست‌سازهای معلم و دانش‌آموزان می‌توان کلاس را فعال‌تر برگزار کرد. به‌عنوان مثال با تهیه‌ی اشکال هندسی مورد نیاز در بحث حجم دانش‌آموزان مفاهیم درس حجم را به صورت عینی‌تر و ملموس‌تر درک خواهند کرد.

۵. استفاده از تکنولوژی‌های آموزشی

تکنولوژی‌های آموزشی از قبیل کامپیوتر و ... می‌توانند علاقه‌ی دانش‌آموزان را به درس ریاضی افزایش دهند. در استفاده از کامپیوتر مسلماً معلم باید با برخی از نرم‌افزارهای آموزشی ریاضی آشنایی داشته باشد. به‌عنوان نمونه باری تهیه‌ی اسلاید و استفاده از آن در کلاس درس باید با پاورپوینت آشنا باشد

۶. بیان منابع در باره این موضوع توسط دانشجو

۷. پاسخ‌گویی

تسلط علمی معلم امری جدا از پاسخ‌گویی اوست. ممکن است معلمی به لحاظ علمی توانمند باشد، اما در پاسخ به پرسش‌های دانش‌آموزان توانایی نشان ندهد. زیرا پاسخ‌گویی علاوه بر حضور ذهنی قوی به پیش‌زمینه‌های دیگری همانند آشنایی با اندیشه‌های روز و شبهات جدید، استفاده از منابع

نوتر و جدیدتر، احترام به جایگاه فراگیر و در نظر گرفتن حق پرسش برای او و استقبال از جلب مشارکت و حاکمیت جوّ پرسش در کلاس است. معلمی که با این پیش زمینه‌ها بیگانه باشد، معلم پاسخگو نخواهد بود. معلمی که به مطالبات، ابهامات و سؤالات دانش آموزان پاسخ ندهد، نمی‌تواند برای آنان ایجاد جذابیت نماید و چنین کلاسی برای ذهن پرسشگر دانش آموزان، کلاس بی‌جاذبه تلقی خواهد شد. در کلاسی که پاسخگویی جریان دارد: دانش آموز مطالب و سؤالات خود را پنهان نمی‌کند و پرسش‌ها امکان طرح خواهند یافت.

حاکمیت جوّ پاسخگویی کلاس را به مکانی برای داد و ستد اندیشه‌ها مبدل خواهد ساخت.

جلب مشارکت در چنین کلاسی جریان منظم خواهد داشت. به عکس، معلمانی که قادر به پاسخ نباشند می‌کوشند به گونه‌ای رفتار نمایند که دانش آموز از طرح پرسش گریزان و پشیمان شود و یا پرسش دانش آموز را به گونه‌ای صورت‌بندی می‌کنند که بر پاسخ آن قادر و توانا باشند. در پاره‌ای از موارد واگذار کردن پرسش به آخر کلاس یا به صورت خصوصی در پایان کلاس یکی از ترفندهای فرار از پرسش است.

۸. بیان فواید عملی در زندگی

۹. بیان لوازم بحث به صورت روشن

۱۰. استفاده از منابع

روشن است که معلمان تک منبع تنها به داده‌های همان منبع اکتفا می‌کنند و اکتفا به داده‌های یک منبع و عدم اطلاع از مسایل جانبی و مطالب بیرونی از کتاب که ممکن است متناسب با نیازها، خواست‌ها و علائق فراگیران باشد، از جذابیت درس می‌کاهد و کلاس را پویا، بالنده و پرجاذبه نشان نمی‌دهد. برخی از معلمان پیرامون منبع درسی اطلاعات خوب و مناسبی دارند اما همین که خارج از منبع چیزی از آنان پرسیده شود اظهار بی‌اطلاعی می‌کنند و ممکن است به آسانی اعتبار علمی خویش را متزلزل نشان دهند. بدین جهت استفاده از منابع متعدد برای جذابیت کلاس توصیه‌ای حتمی است. البته منابع نیاز نیست به صورت کتاب باشد. معلمانی که با داده‌های جدید اینترنتی از مباحث دانش آموز را از نوترین مباحث آگاه می‌سازند، کلاس خویش را جذاب می‌نمایند.

۱۱. مفهوم‌سازی بعد از آگاهی از جزئیات

۱۲. آشنایی معلم با آموزش مجازی و شبکه‌ی اینترنت و وبلاگ نویسی :

معلم قرن ۲۱ باید با اینترنت و آموزش‌های مجازی و ... آشنایی کافی داشته باشد و دانش آموزان را با این موضوعات آشنا کند. هر چند بسیاری از دانش آموزان همگام با پیشرفت تکنولوژی پیش می‌روند و شاید بسیاری از آن‌ها اطلاعاتی بیشتر از معلمان‌شان دارند. در این مورد استفاده از موبایل دانش

آموزان بسیار مفید خواهد بود به این صورت که معلم می تواند با موبایل دانش آموزان به اینترنت متصل شود و اطلاعاتی را راجع به موضوع درس از یکی از سایت های ریاضی دریافت کرده و در کلاس مطرح کند . که این کار فرهنگ استفاده از موبایل را نیز در بین دانش آموزان تغییر خواهد داد .

۱۳. بیان اینکه آیا تاکنون با چنین سؤالی مواجه شده؟

۱۴. بیان اینکه آیا علاقه ای نسبت به این بحث دارد؟

۱۵. استفاده از سرگرمی های ریاضی

متنوع کردن کلاس درس با طراحی معماها و سرگرمی ها و بازی های ریاضی مرتبط با موضوعات درسی می تواند در فعال کردن کلاس ریاضی نقش به سزایی داشته باشد . استفاده از معماها و سرگرمی های ریاضی می تواند صرفا برای درگیر کردن دانش آموزان با مسئله و تقویت قدرت تفکر در آن ها باشد و آن ها را با مراحل و روند تفکر و حل مسئله آشنا کند .

۱۶. بیان لوازم مسئله و نظریه توسط طلاب

۱۷. تهیه ی بروشور ، روزنامه دیواری و پژوهش های دانش آموزی

فعالیت دانش آموزان در زمینه ی تهیه ی بروشور های ریاضی ، روزنامه دیواری ، مجلات ریاضی در سطح مدرسه و پژوهش در مورد موضوعات ریاضی و ... می تواند کلاس درسی را از حالت خشک و بی روح سنتی

خارج کرده و دانش آموزان را با موضوعات درسی درگیر کند. برای تهیه
ی موارد مذکور به دلیل وقت گیر بودن بهتر است قسمتی از کار در مدرسه و
بقیه در خارج از مدرسه انجام شود.

۱۸. ورود به بحث به صورت اجمال و با ابهام

۱۹. طراحی و برگزاری مسابقات ریاضی در خارج از کلاس

برگزاری مسابقات علمی هفتگی در مدرسه جهت درگیر کردن ذهن آن ها
فرایند حل مسئله و تقویت تفکر در آن ها کاری بسیار مفید می باشد. این کار
می تواند به صورت مطرح کردن یک یا چند سوال (معما) و نصب آن در
تابلو اعلانات مدرسه یا در صورت وجود در برد مدرسه و تعیین جایزه به
تفکیک پایه باشد.

۲۰. استفاده از اشعار مناسب و مرتبط با موضوع در طلیعه درس یا بیان یک متن مرتبط و سؤال انگیز

۲۱. ایجاد مهارت مطالعه و مهارت سازماندهی مطالب علمی و ذخیره

۲۲. آموزش نکات زیبای منطق در قالب همان مثال های درس

۲۳. بازدید از کتابخانه ها و موزه ها و مراکز مرتبط

۲۴. به کارگیری از لطایف در میان مباحث درسی

۲۵. بهره گیری از مثال برای بهتر فهمیدن مطالب سخت و ماندگاری بیشتر

۲۶. بیان اضداد: چون باعث بهتر شناختن اصل مطلب می شود

۲۷. بیان آثار و فواید فعالیت در کلاس دانش آموزان
۲۸. بیان تجارب شخصی نسبت به موضوع در میان مباحث
۲۹. بیان فواید بحث برای ایجاد احساس نیاز به بحث
۳۰. بیان نظایر و مثالهای متعدد در بین مباحث
۳۱. در آغاز درس دانش آموز از اهداف آموزشی آگاه کند
۳۲. تناسب مطلب با رشد هوشی و شناختی دانش آموز
۳۳. ارتباط مطالب درسی با محیط اجتماعی دانش آموز

ب: جنبه رفتاری

۳۴. شادابی:

معلمی که عبوس، گرفته، اخم آلود و یا افسرده رو باشد، نمی تواند پیام آور شادابی و طراوت باشد و کلاس او فاقد اشتیاق و جذابیت خواهد بود. البته گاه ممکن است فیزیکی چهره یک معلم کمی او را جدی و گرفته نشان دهد، در این صورت بهره مندی از طنز و آمیختن درس با تکنیک بیان می تواند آن را جبران نماید. اگر معلم شاداب و با نشاط باشد:

دانش آموزان مشتاق تر در کلاس حاضر خواهند شد.

روابط بین استاد معلم و دانش آموز صمیمانه تر خواهد گشت.

دانش آموز به طرح مشکلات خویش با استاد معلم خواهد پرداخت و از معلم به عنوان مشاور بهره خواهد برد.

دانش آموزان شاداب تر خواهند شد و بهره وری از کلاس افزایش خواهد

یافت.

روحیه معلم تأثیر منفی در اخلاق دانش آموزان نخواهد نهاد.

اما اگر معلم بی نشاط باشد:

کلاس خشک و کسل کننده می شود.

دانش آموزان حتی حاضر به طرح پرسش های درس نخواهند بود و در واقع

بسیاری از سؤالات امکان بروز نمی یابد.

یادگیری با اختلال مواجه خواهد شد، چرا که دانش آموز با عنایت به ویژگی

معلم علاقه به آموختن را از دست خواهد داد.

از نقش تربیتی معلم کاسته می شود و دانش آموزان نمی توانند از رفتار معلمی

سرمشق بگیرند.

فضای دوستی و علاقه به فضای سرد و خاموش بدل خواهد شد و رابطه معلم

و شاگرد در حد چارچوب آموزشی محدود خواهد گشت.

۳۵. آسان کننده و ترغیب کننده روحیه مشارکت

۳۶. احترام به دانش آموز:

ممکن است معلم شخصاً فرد شادابی باشد اما فراگیر در هندسه ذهنی او،

جایگاه ویژه ای نداشته باشد. در این صورت از چنین معلمی نمی توان توقع

داشت که به خواست دانش آموز احترام بگذارد. در چنین کلاسی ممکن

است معلم یکسویه اعمال مدیریت نماید و تنها خواست خود را بر کلاس

تحمیل سازد. نتیجه ضروری چنین کلاسی دلزدگی دانش آموزان از آن است

که جذابیت کلاس را تحت الشعاع قرار می دهد. بدگمانی به دانش آموز،

تردید در صداقت او، پاسخ‌هایی گزنده، برخورد دبستانی و مدرسه‌ای با دانش آموز، بی‌اطلاع و بی‌دانش فرض کردن دانش آموز و... معلم و دانش آموز را مقابل و معارض یکدیگر قرار می‌دهد و درس را برای دانش آموز تحمیلی می‌سازد.

۳۷. انتقادپذیری استاد و شرح صدر در صورت انتقاد کردن به ایشان

۳۸. معرفی دانش آموزان موفق در پایان هر ماه

معرفی دانش آموزان موفق و دانش آموزانی که در حال پیشرفت هستند به صورت ماهیانه باعث ایجاد رقابت در بین آن‌ها می‌شود. در این مورد می‌توان از بسته‌های تشویقی خاصی متناسب با علائق دانش آموزان برای دانش آموزانی که معرفی می‌شوند در نظر گرفت، مثلاً برگزاری اردوهای تفریحی، ورزشی و... در سطح منطقه و یا این که برگزاری مسابقات ورزشی بین معرفی شدگان و...

۳۹. استفاده از کارت‌های تشویقی

برای از بین بردن اضطراب نمره در بین دانش آموزان می‌توان از کارت‌های تشویقی استفاده کرد که باعث رقابت بین آن‌ها نیز می‌شود. در این مورد به دانش آموزان ضعیفی که در حال پیشرفت هستند باید بیشتر بها داده شود. به عنوان مثال می‌توان دو نوع کارت عالی و ممتاز تهیه کرد. که به ازای هر ۵ کارت عالی که دانش آموز از معلم کسب می‌کند یک کارت ممتاز از مدیر دریافت می‌کند و به ازای هر ۵ کارت ممتاز جایزه‌ای متناسب با علائق او به وی اهدا می‌شود.

۴۰. گروه بندی کردن دانش آموزان

استفاده از گروه بندی می تواند به شیوه های مختلفی انجام شود و به عواملی نیز بستگی دارد. در گروه بندی، دانش آموزان آزادی عمل بیشتری دارند، فعالیت گروهی و تیمی را یاد می گیرند، احترام به همدیگر را یاد می گیرند، هر دانش آموز مطالبی را از بقیه ی اعضای گروه یاد می گیرد و ...

۴۱. تقویت حس اعتماد به نفس و خودباوری در دانش آموزان

اصولاً ایده های مثبت و ایمان به توانایی های فردی شرط اول موفقیت و پیروزی است.

۴۲. حضور جدی و مستمر و فعال در کلاس

۴۳. رعایت پوشش ظاهری

پوشش ظاهری به ظاهر امر ساده ای به نظر می آید؛ اما در واقع چنین نیست برخی از معلمان می پندارند که باید به لحاظ علمی و اخلاقی آراسته و توانمند باشند و توجه به ظواهر از جمله رعایت شأن معلمی در پوشش و آرایش یا پیرایش از اهمیت چندانی برخوردار نیست. اما این پندار، ناصواب و خطاآلود است. فراگیران حتی درباره پوشش معلم موشکافی می کنند و اگر معلم ظاهری ژولیده و نامرتب داشته باشد، از او تأثیر چندانی نمی پذیرند. راستی چگونه معلم می تواند به تأکید دین بر پاکی و طهارت تکیه کند و بر آموزه های دینی در باب پاکیزگی توجه دهد، اما خود به لحاظ ظاهری ناآراسته و ژولیده پوش باشد چنانکه آراستگی باطنی معلم می تواند در جذب دانش آموز کمک نماید، آراستگی ظاهری نیز بر جذابیت کلاس خواهد

افزود و معلمان باید رنگ و مدل مناسب، تمیزی و در صورت امکان تازگی را در پوشش مراعات نمایند.

۴۴. از خاصیت برانگیختگی مطالب استفاده شود.

۴۵. اعتماد و خوش گمانی

معلمی که به دانش آموزان ظنین و بد گمان است، سوءظن و بد گمانی دانش آموزان را نیز درباره خویش بر خواهد انگیخت. استاد خوش گمان: مشکل دانش آموز را در مسایل درسی و غیردرسی «بهانه» نمی خواند و از این رو با درک موقعیت او در حل مشکل به او کمک خواهد کرد.

رابطه اش با دانش آموزان بر اساس وسواس و احتیاط افراطی شکل نخواهد گرفت، بلکه رابطه شان بر اساس صمیمیت و تفاهم قوت می پذیرد. بین خود و دانش آموز گسست ایجاد نمی کند و دیواری از بی اعتمادی نمی کشد، از این رو دانش آموز مشکلات شخصی خود را با او در میان خواهد نهاد. و از او به عنوان راهنما کمک خواهد گرفت. اما اگر معلم بد گمان باشد ممکن است سخن راست دانش آموز را نیز دروغ تلقی کند. مشکل او را «توجیه» بداند. پرسش او را به اصطلاح دست انداختن قلمداد کند و سؤال او را بی پاسخ بگذارد. همه اینها باعث می شود که درس و مدرّس آن برای دانش آموز فاقد جذابیت باشد.

۴۶. سر و وضع مناسب استاد

۴۷. پرهیز از غرور:

معلمی که مغرور نشان دهد، دانش آموزان از او خواهند گریخت. تکبر و غرور معلم نه تنها رسالت تربیتی معلم را ناکام می‌گذارد، بلکه وظیفه تعلیمی معلم را نیز با مشکل مواجه خواهد ساخت. برعکس معلمان متواضع و فروتن بهتر می‌توانند دانش آموزان را جذب کنند، کلاس را جذاب سازند و به رسالت تعلیمی و تربیتی خویش عمل نمایند

۴۸. از ایجاد رقابت و هم‌چشمی در میان دانش‌آموزان جلوگیری

شود.

۴۹. ترغیب و تشویق دانش‌آموزان به حدس زدن

اندیشه‌های خلاق زمانی بروز خواهند کرد که شرایطی برای ایجاد آن فراهم شود. بهره‌گیری از روش حدس زدن در شرایط مختلف خود عاملی در شکوفایی استعدادها و تجلی خلاقیت می‌باشد.

در این زمینه می‌شود مسائل گوناگون مطرح کرد و از دانش‌آموزان خواست که حدس بزنند که راهکار در این مورد چیست؟

۵۰. به دانش‌آموزان کمک شود تا علاقه به پاسخ‌گویی به نیارهای

وجود را در خود ایجاد کند. (ابراز وجود کند)

۵۱. دادن فرصت برای ابراز احساسات مثبت و منفی به دانش آموزان

یقیناً هر دانش آموزی در برابر مسائل و رویدادها واکنش منحصر به فردی خواهد داشت، که بیان آن واکنش‌ها می‌تواند زمینه‌ای برای تجلی خلاقیت در سایر دانش آموزان باشد.

بنابراین ایجاد فضا و بستری طبیعی و آرام برای بیان واکنش‌ها و احساسات دانش آموزان و دور نمودن فضاهای خشن و پرتهاپ خود اقدامی عملی در پرورش خلاقیت دانش آموزان است.

۵۲. توییح غیرفعالان در کلاس

۵۳. پرهیز از عجله و شتاب در تقویت دانش آموزان

پرورش و تعالی خلاقیت امری است تدریجی و از حرکتی آرام برخوردار می‌باشد. معمولاً حرکت‌هایی که از روند یکنواختی برخوردار هستند ریشه دارترند از حرکت‌هایی نسنجیده و پرشتاب.

۵۴. پرهیز از تمسخر، تهدید، شرمنده کردن و تنبیه

یکی از روش‌های موثر در پرورش خلاقیت حذف عوامل منفی و تحقیرآمیز از فراروی دانش آموزان می‌باشد. اصولاً تحقیر، تهدید، تنبیه و شرمنده کردن از اموراتی هستند که مانع شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌ها می‌شوند. در نقطه‌ی مقابل احترام گذاردن، ارزش نهادن و تقویت خود باوری از لوازم شکوفایی خلاقیت می‌باشد.

۵۵. بیان اینکه این مطالب پرونده علمی بسیار فرهیخته‌ای دارد که ما قرار است آن را تکمیل کنیم.

۵۶. توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان

هر دانش‌آموزی، انسانی ویژه با امکانات و توانایی‌های منحصر به فرد خویش است. در پرورش خلاقیت، توجه به این اصل ضروری به نظر می‌رسد که ما همگان را یکسان و برابر لحاظ نکنیم. بهره‌گیری و اطلاع از این تفاوت‌ها خود عاملی در تحقق و شکوفایی استعدادهای بالقوه موجود در دانش‌آموزان خواهد بود.

۵۷. تشویق و معرفی دانش‌آموزان موفق و خلاق

با بهره‌گیری از این اصل هم دانش‌آموزان خلاق مورد تکریم قرار گرفته‌اند و هم الگوهای مناسبی به سایر دانش‌آموزان ارائه داده‌ایم.

۵۸. تشویق فعالان در کلاس جهت ایجاد انگیزه

۵۹. تعلیم اصل «خواستن توانستن است» به دانش‌آموزان

این اصل ریشه در اعتماد به نفس دارد، هر دانش‌آموزی که به تواناییهای خود ایمان داشته باشد و مطمئن باشد که می‌تواند؛ آن‌گاه امورات بزرگ در برابرش بسیار کوچک جلوه خواهند داد.

۶۰. پرورش انتقاد سازنده نه فقط انتقاد کردن

معمولا در انتقادات ما می توانیم به ارزیابی عملکردها پردازیم و مشکلات و معایب کار را دریابیم . البته انتقاد شایسته ی آن است که به همراه خود راهکار و راه حل ارایه نماید و این نوع انتقادات جلو برنده و حرکت بخش می باشند.

۶۱. داشتن روابط صمیمی با شاگردان

۶۲. هدایت دانش آموزان به دخل و تصرف در مسایل و مفاهیم

این عمل یکی از شیوه های آموزش رشد خلاقیت است . ما می توانیم از دانش آموزان بخواهیم که در مسایل دخل و تصرف کنند. صورت مساله را گونه ای دیگر مطرح نمایند . از روش دیگری به جواب برسند و هر عملی که بتواند نتیجه ای مطلوب ایجاد نماید . دخل و تصرف در مسایل و مفاهیم باعث رشد فزاینده خلاقیت در دانش آموزان می گردد.

۶۳. افزایش شأن تفکر :

استاد با صحبت کردن درباره تفکر جایگاه آن را بالا ببرد تا دانش آموزان تشویق و ترغیب به این امر مهم شوند .

۶۴. ایجاد روحیه نقادی در شاگرد

معلم باید به دانش آموزان اجازه دهد تا مسائل، نظرات و ایده های خود را اعلام کنند و این ایده ها را روی تخته کلاس درس نوشته و پس از طرح مسائل و ایده های خود به آنان اجازه دهد که این مسائل را نقد و بررسی کرده و مورد آزمایش قرار دهند.

۶۵. احساس موفقیت در دانش آموزان ارتقا دادن

ج: جنبه روشی:

اگر چه روش تدریس واحدی را نمی توان به عنوان بهترین روش برای معلمان معرفی نمود؛ اما می توان گفت که بهترین روش تدریس برای هر معلمی آن است که برای دانش آموزانش جذاب تر و نتیجه بخش تر و حصول یادگیری در آن سهل الوصول تر باشد.

ممکن است گاه سخنرانی محض یا سخنرانی فعال، شیوه سقراطی و یا روش قیاسی نتیجه بخش تر و جذاب تر باشد و گاه روش دیگری ایجاد جاذبه نماید و به یادگیری بهتر منجر گردد. زمان آموزشی، متن درسی، مخاطبان درس، توانایی هایی معلم، سیاست های آموزشی، تکنولوژی آموزشی و اموری از این قبیل در انتخاب روش تدریس معلم اثرگذار می باشد.

مهم آن است که معلمان محترم به این نکته عنایت نمایند که تدریس شان باید نتیجه مناسب را در بر داشته باشد و برای دانش آموزان دلنشین و جذاب باشد.

به نظر می رسد که توجه به نکات زیر می تواند در جذاب کردن روش تدریس موثر باشد.

معلم شیوه تدریسی را برگزیند که نقش دانش آموز در آن به خوبی لحاظ شده باشد. فی المثل سخنرانی محض نقش دانش آموز را نادیده می انگارد. نحوه طرح درس که از مسایل مربوط به فنون تدریس و روش های آن است، می تواند در جذابیت موضوع کمک نماید. معلم می تواند درس را با یک

سؤال آغاز نماید و روش خویش را بر این مسأله بنا نهد؛ آنگاه توجه دانش آموزان برای یافتن پاسخ جلب خواهد شد و در ادامه تدریس برای یافتن پاسخ و حل ابهام خویش توجه بهتری به درس نشان خواهند داد.

ارائه چارچوب در آغاز و تلخیص درس در پایان، روش تدریس را مؤثر می‌سازد. با این کار دانش آموز در آغاز خواهد دانست که در این جلسه یادگیری به دنبال یافتن چه نکاتی است و اگر از نکته‌ای غفلت کرده باشد، تلخیص آن در پایان دوباره توجه‌اش را جلب و نقص و کمبود را جبران خواهد ساخت.

جریان داشتن جلب مشارکت و روحیه پرسش و پاسخ می‌تواند دانش آموزان را به فراگرفتن مشتاق‌تر و کلاس را پرجاذبه‌تر نماید. منظور از پرسش و پاسخ نیز فقط آن نیست که معلم پاسخ‌گوی سؤالات باشد، بلکه منظور آن است که درس را به گونه‌ای طرح نماید که در ذهن دانش آموز پرسش ایجاد شود یعنی شیوه تدریس معلم، پرسش‌ساز باشد.

۶۶. تقویت انگیزه درونی شاگرد

۶۷. روش تحقیق و جستجو را در دانش آموزان ایجاد و تقویت نمایید.

اگر معلم بکوشد انگیزه‌های درونی را در عمق جان شاگرد به وجود آورد چنین شاگردی خود جوش، به حرکت در آمده و دیگر نیازی به عوامل بیرونی از قبیل تشویق و ترغیب نخواهد داشت؛ لذا در اسلام بیشترین تاکید بر انگیزه‌های درونی شده است. روی این اصل خانواده‌ها و معلمان باید توجه داشته باشند که معیارهای اولیه تربیتی خود را باید بر

محور علایق درونی و انگیزه های داخلی قرار دهند تا در پرتو این محرکات درونی فرزندان خود به خود با میل و رغبت به سوی کمالات انسانی در حرکت باشند ، بدیهی است در مواردی هم برای این که کشش های درونی تقویت گردد می توان از تشویقات و عوامل ترغیبی استفاده کرد .

۶۸. از طرح سوالاتی که تنها یک جواب معین دارد در حد امکان اجتناب کنید.

۶۹. اهمیت جدی به امر آموزش ابتکار عمل و خلاقیت

اگر ما خواهان داشتن دانش آموزانی خلاق و مبتکر هستیم باید اصول ابتکار و خلاقیت را به صورت منسجم و هدف دار به دانش آموزان داده تا خلاقیت در دانش آموزان نهادینه و پایدار گردد.

۷۰. اعتماد به نفس دانش آموزان را تقویت نمایید.

۷۱. ترتیب دادن سخنرانی برای شخصیت های خلاق دانش آموز

رعایت و بهره گیری از این اصل از دو جهت حایز اهمیت می باشد. اول این که دانش آموزان خلاق ، اندیشه های مبتکرانه ی خود را در اختیار سایر دانش آموزان قرار می دهند . دوم این که سایرین با الگو برداری از چنین شخصیت هایی تلاش خواهند نمود که خود نیز خلاق و مبتکر شوند تا بتوانند الگویی برای سایر هم کلاسی های خود باشند

۷۲. از روش بحث و گفتگو نهایت استفاده را ببرید.

۷۳. به دانش آموزان کمک کنید، هدف های مربوط به اصلاح خود را تعریف کنند

هدف هایی که دانش آموزان انتخاب می کنند، در رفتار موفقیت آمیز آنان تأثیر دارد؛ یعنی احتمال بروز رفتارهای سازنده از دانش آموزانی که هدف های مربوط به اصلاح خود را دنبال می کنند، بسیار بیش تر از آن هایی است که فقط در پی هدف های عملی کلاس هستند.

۷۴. سعی کنید دانش آموزان ارتباط مسائل درسی را با واقعتهای زندگی درک نمایند

۷۵. درباره نتایج کارها، اطلاعات لازم را در اختیار دانش آموزان بگذارید

گفتن نتایج کارها توسط معلمان، با موفقیت دانش آموزان رابطه نزدیک دارد. اگر آن ها به بچه ها، کارهای خوبشان و معیارهای خوب انجام دادن کارها را توضیح دهند، یادگیری دانش آموزان استمرار پیدا می کند و امکان بروز رفتارهای بد کاهش می یابد. به علاوه، این کار سبب می شود که آن ها درباره خود در رابطه با کارهایشان داوری کنند و کارهایشان را تحلیل کنند.

۷۶. در حین تدریس سوالات بحث انگیز طرح نمایند.

۷۷. دانش آموزان را در تصمیم گیری شرکت دهید

۷۸. دانش آموزان نیاز دارند که احساس کنند در مورد کارهایی که انجام می دهند، مختارند. اگر مدیریت کلاس ضعیف باشد، آن ها احساس می کنند که در مورد یادگیری خود اختیار ندارند. در این صورت، آن ها آنچه را معلم می خواهد انجام می دهند و انگیزه شان برای ادامه کار کاهش می یابد. معلمان موفق به دانش آموزان خویش اجازه می دهند که نقش مهمی را در تعیین تجربه های یادگیری ایفا کنند. آن ها اغلب به دانش آموزان

اجازه می دهند که درباره موضوع، زمان و نحوه یادگیری تصمیم بگیرند. مشارکت دانش آموزان سبب می شود که احساس کنند، بر اوضاع مسلط هستند. در نتیجه، انگیزه آن ها افزایش و امکان بد رفتاری شان کاهش می یابد.

۷۹. ارتباط دادن دانش آموزان با اذهان خلاق:

۸۰. برای روزهای "بد" برنامه ریزی کنید.

۸۱. گاهی موفق ترین معلمان نیز با وجود برنامه ریزی، از تدریس باز می مانند. از جمله رویدادهایی مثل بیماری، مشکلات خانوادگی و... برای آن ها به وجود می آید. در این صورت، با یک پیش برنامه کلی و با معنا برای مواقع اضطراری، می توان دانش آموزان را کاملاً مشغول کرد.

۸۲. از دانش آموزان بخواهند، مطالب تدریس شده یا موضوعات کتاب را نقادی و تجزیه و تحلیل نمایند.

۸۳. به نظریات، عقاید و پیشنهادها دانش آموزان احترام بگذارید.

۸۴. از محرکات بصری مانند تصاویر، نمودار کارهای دانش آموزان و غیره در کلاس استفاده نماید.

۸۵. اختصاص بخشی از نمره درس به فعالیت در کلاس

۸۶. گفتار و کردار هنرمندان، متفکران و رهبران مشهور از مهمترین عوامل مؤثر در تحریک انرژی خلاق در دیگران است.

۸۷. **ارائه جزوه تحقیق:** استاد از شاگرد بخواهد برای درس درباره موضوعی تحقیق

بنویسد

۸۸. **ارائه درس با طرح سؤال:** استاد درسش را با مطرح کردن سوالی ارایه را شروع

کند

۸۹. **ارائه روش مطالعه و پژوهش:** استاد در جلسه اول روش مطالعه و پژوهش را بیان

کند

۹۰. **ارائه گزارش از پیش مطالعه**

۹۱. **ارائه مبانی و چهارچوب و درخواست بسط مباحث**

۹۲. **ارائه مطالب** از طریق شکل‌های نموداری و ابزار جدید به ویژه خلاصه‌نویسی و

نکته‌برداری

۹۳. **ارائه نمودار و الگو:** بیان درس به صورت نموداری

۹۴. **از آزمون‌ها و نمرات به عنوان وسیله‌ای برای ایجاد انگیزش در**

یادگیرنده‌گان استفاده شود.

۹۵. **استعدادیابی و استعدادپروری و شاگردپروری توسط معلم**

۹۶. **استفاده از روش بارش فکری:** در این روش پس از این که مسأله‌ای در

کلاس ارائه شد، معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد تا هر تعداد راه‌حل را که

می‌توانند برای مسأله بنویسند.

۹۷. **استفاده کردن از تشبیه و تمثیل در تدریس مباحث:** مثلاً وقتی می‌خواهیم

بحث تابع و متبوع را در علم نحو در بحث توابع درس بدهیم، می‌توانیم به تبعیت

محض سلمان فارسی از حضرت علی علیه السلام اشاره کنیم که پای خود را در

جای پای حضرت علی می‌گذاشت و در عمل، فقط یک ردّ پا ایجاد می‌شد

۹۸. **ایجاد زمینه تفکر:** معلم باید زمینه‌ای فراهم سازد که همه دانش‌آموزان تفکر کنند و بدون نگرانی تفکرات خویش را اظهار نمایند. هرچند شاگردان در فرایند تفکر ممکن است اشتباه کنند، اما مهم، تفکر و پرورش فکر است. در این گونه کلاس‌ها پاسخ صحیح و غلط شاگرد برای معلم ارزش یکسان خواهد داشت؛ زیرا به هر حال دانش‌آموز به تفکر واداشته شده است.

۹۹. **ایجاد مسئله بدون حل فوری** این کار باعث تفکر کردن در این موضوع

می شود

۱۰۰. **ایجاد مناظره** بین اهل کلاس با نظارت استاد

۱۰۱. **ایجاد مهارت حل مسئله:** در این روش با ارائه ی سؤالاتی از طرف

معلم ، یادگیرندگان در موقعیتی مسئله دار قرار می گیرند. حل مساله را می توان به صورت فرآیندی در نظر گرفت که به وسیله ی آن یادگیرنده ترکیبی از قواعد پیش تر آموخته شده را کشف می کند و می تواند برای رسیدن به راه حلی برای یک موقعیت جدید از آنها بهره گیرد و در طی این فرایند به یادگیری جدید نائل شود. این موضوع تازه آموخته شده ، یک قاعده با قانون رده ی بالاتر است که یادگیرنده را قادر می سازد سایر مسائل از این نوع را حل کند.

۱۰۲. **به تعویق انداختن پاسخ به سؤال** برای ایجاد شور و حرارت و تشنگی در

دانش‌پژوهان

۱۰۳. **بیان انگیزه و اهداف** قبل از شروع بحث

۱۰۴. بیان اهداف و ضرورت‌های بحث در جلسه اول

۱۰۵. بیان ایده‌هایی که کم و بیش برای دانش آموزان تازه است: ضمن

پذیرش ایده‌های بکر، زمینه ابراز آن‌ها را فراهم کند. مثلاً، می‌توان از دانش آموزان خواست که به جای ارائه گزارش ساده از یک کتاب، آن را شخصاً ارزیابی کرده و هر نظری که درباره آن دارند بیان کنند و یا این که فصلی از فصل‌های سال را توصیف کنند به طور کلی، نقاشی‌های آزاد، مقاله‌نویسی و نگارش داستان‌های کوتاه، زمینه ارائه ایده فرد و تفکر خلاق در دانش آموزان را بهتر فراهم می‌کند.

۱۰۶. بیان تصور افراد از مسئله به صورت مختصر

۱۰۷. پرسش از درسهای قبلی در هر جلسه

۱۰۸. پرسش در باره موضوع و مسئله

۱۰۹. تدریس عاشقانه و از روی شور و حال و با علاقمندی به این حرفه و

این موضوع

۱۱۰. تغییر تن صدا در هنگام تدریس

۱۱۱. تکثیر مثال در بیان مطالب

۱۱۲. توسعه در مصادیق و شیوه‌های ارزشیابی

۱۱۳. تولید و تکثیر مسئله

۱۱۴. خواستن جواب از پرسشها در خلال درس

۱۱۵. دادن جایزه به ممتازین

۱۱۶. دانش آموزان به مشارکت در یادگیری تشویق کردن

۱۱۷. دانش آموزان را به داشتن ایده‌های بکر و نو تشویق نماید؛

- ۱۱۸. درخواست ارائه تعاریف دیگر توسط مخاطب
- ۱۱۹. درخواست ارائه مطالب تکمیلی
- ۱۲۰. درخواست ارائه منابع جدید غیر از منابع معرفی شده توسط استاد
- ۱۲۱. درخواست بیان مصادیق توسط طلاب
- ۱۲۲. درخواست جواب‌های فرضی
- ۱۲۳. درخواست خلاصه‌گویی درس قبل در ابتدای درس جدید توسط

دانش‌پژوه

- ۱۲۴. درخواست نت‌برداری و ارائه آن با ثبت امتیاز
- ۱۲۵. درخواست نظر دادن از دانش‌پژوه
- ۱۲۶. درخواست نقد مطالب استاد
- ۱۲۷. دسته‌بندی دانش‌پژوهان به موافق و مخالف در یک موضوع
- ۱۲۸. سؤال کردن از دانش‌پژوه در حین تدریس
- ۱۲۹. سؤال دادن به فراگیران در ابتدای کلاس، سپس اجرای درس و در

آخر پاسخها را تحویل گرفتن.

- ۱۳۰. طرح چند سؤال توسط استاد
- ۱۳۱. طرح سؤال در ابتدای تدریس
- ۱۳۲. طرح سؤال در حین درس و درخواست جواب توسط طلاب
- ۱۳۳. طرح سؤالات علمی برای پاسخگویی در جلسه بعد
- ۱۳۴. گنجاندن مراجعه به منابع در متن درس

۱۳۵. مشارکت دادن و دعوت از دانشجویان برای پاسخ به سؤالات

مطرح

۱۳۶. **مشورت:** یکی دیگر از شیوه‌های مهم و پرجاذبه پرورش خلاقیت و نوآوری،

مشورت است. اساساً یکی از نشانه‌های رشد اجتماعی، شورا و مشورت است و

بدون تردید افرادی که اهل مشورت هستند از عقل و فکر بیشتری برخوردارند.

اسلام نیز انسان را به شورا و مشورت ترغیب کرده و پیامبر اسلام (ص) نیز از

مشورت به عنوان یک اصل تربیتی استفاده کرده است.

۱۳۷. مشارکتی کردن تدریس

۱۳۸. معادل‌سازی

۱۳۹. **واگذاری طرح سؤالات آزمون به خود دانشجویان** و وعده انتخاب

سؤالات از میان آنها و امتیاز دادن به بهترین سؤالات منتخب

۱۴۰. واگذاری نتیجه‌گیری از درس به دانش‌پژوه

۱۴۱. یاددهی روش یادگیری

۱۴۲. د: جنبه مدیریتی:

۱۴۳. معلم غیر از آن که متخصص آموزشی است، نقش یک مدیر را نیز

در کلاس ایفا می‌نماید، تعداد فراگیران، روحیات متفاوت و گونه‌های

رفتاری آنان، محدودیت زمان آموزشی، اتمام سرفصل‌های مصوب،

الزامات قانونی و مقررات آموزشی و استفاده بهینه از وقت اموری هستند

که مدیریت و نظارت بر کلاس را حتمی و الزامی می‌سازند.

۱۴۴. اگر معلم بر کلاس مدیریت ننماید:

هرج و مرج جوّ غالب و حاکم بر کلاس خواهد شد.
روحیه نظم‌پذیری و انضباط بین فراگیران از بین خواهد رفت.
تعلیم و آموزش ناکامیاب و بی‌نتیجه خواهد شد.
حضور در کلاس بی‌فایده تلقی می‌شود و جاذبه‌ای برای حاضر شدن در کلاس درس باقی نخواهد ماند.

اما چگونه مدیریتی می‌تواند جذابیت ساز باشد؟

معلم باید قبل از هر چیز در فکر ایجاد قوانینی برای کلاس باشد. کلاس که قاعده خاصی بر آن حاکم نباشد، نتیجه خاصی بر آن مترتب نیست. بنابراین اصل ایجاد و وضع قانون و حرمت نهادن به آن، اصل اولی و ضروری است.

قوانینی که معلم در کلاس به کار می‌گیرد باید انعطاف‌پذیر باشد. قوانین خشک، بی‌روح و غیرقابل انعطاف دانش‌آموزان را از معلم گریزان و کلاس درس را فاقد جذابیت می‌سازد.

معلم باید سعی کند از تهدید خودداری نماید. تهدید کردن و حاکمیت ترس بر کلاس تنها از آن معلمان ترسو و ضعیف‌النفس است و معلمی که از اعتماد به نفس برخوردار است، ابزارهای دیگری را برای مدیریت برمی‌گزیند مثلاً برخی از معلمان با تهدید حذف درس، منظور کردن نمره منفی و یا مثلاً معرفی به آموزش عملاً ناتوانی خود را به اثبات می‌رسانند.

قاطعیت لازمه مدیریت است اما آمیختن آن با منطق، نظارت و مدیریت را پربارتر و نتیجه‌بخش‌تر می‌سازد. در واقع معلم باید در عین قاطعیت

منطق‌پذیر باشد.

لازم است معلم متناسب با هر کلاسی شیوه‌های نفوذ در فراگیران را از قبل طراحی نماید.^۱ به عنوان نمونه کنترل و نفوذ با استفاده از مجاورت (مثل آن که معلم به طرف فرد خطا کار برود و در کنارش بایستد) یا با استفاده از اشاره ماهرانه و نیز به کارگیری طنز و شوخی (به شرط آن که ملایم، محترمانه و ظریف باشد و نه نیشدار، تمسخرآمیز و ریشخند) گونه‌هایی از نفوذ در فراگیران و مدیریت و نظارت بر کلاس است. مدیریت پلیسی، مدیریت نوچه‌گرا و جاسوسی، مدیریت خشک نظامی و مدیریت آزاد، رها و بی‌قاعده گونه‌های منفی مدیریت است که کلاس را از مکان آموزشی به مکانی نظامی یا مکانی صرفاً فراغت‌بخش و سرگرم‌کننده، بدل می‌سازد و در نتیجه از جاذبه‌های درس و کلاس می‌کاهد. در پایان جدولی ارائه می‌شود که معلمان جذاب و غیر جذاب را به لحاظ رویکرد و کارکرد با یکدیگر مقایسه می‌نماید.

۱۴۵. رفتارهای مناسب را تقویت کنید.

۱۴۶. دانش آموزان نمی‌توانند در یک زمان، هم مسأله ریاضی حل کنند و هم با یکدیگر صحبت کنند. در این جا حل مسأله، رفتار مناسب و صحبت کردن، رفتار نامناسب است. وقتی رفتار نامناسب به ندرت اتفاق می‌افتد. این روزها با یکدیگر در تقابل هستند و در یک زمان تنها یکی از آن‌ها را می‌توان انجام داد. پس با تقویت رفتار مناسب می‌توان از بروز رفتار نامناسب جلوگیری کرد. معیار مدیریت موفق در کلاس، پرهیز از مشکلات است، نه صرفاً برخورد با رفتارهای نامناسب.

۱۴۷. **امتیاز دادن به فعالیتها:** استاد به فعالیت های کلاسی شاگردان امتیازد

دهد تا جو رقابت بوجود بیاد

۱۴۸. **امتیاز دادن به مستشکل:** به افرادی که در کلاس اشکالات اساسی و مهم

بیان می کند امتیاز مثبت بدهد

۱۴۹. **امتیاز ویژه به بهترین تقریر درسی و ملاک** قرار دادن آن در امتحانات

در صورت فقدان متن درسی

۱۵۰. **ایجاد بستر حمایتی** از پژوهشگران برای دلگرم شدن پژوهشگران

۱۵۱. **ایجاد رقابت** در بین شاگردا برقرار کردن جلسات مباحثات علمی بین

دانشجویان با نظارت مربی

۱۵۲. **پویاسازی** و منعطف کردن برنامه های آموزشی بر اساس زمان و مکان

۱۵۳. **پیامدهای منفی** مشارکت یادگیرندگان در فعالیت یادگیری کاهش داده

شود.

۱۵۴. **دقت کافی در گزینش دانش پژوه**

۱۵۵. **رهبری علمی در کلاس با استاد باشد.**

۱۵۶. **وادار کردن طلاب به بارش سؤال در موضوعات متنوع**

۱۵۷. **ایجاد روحیه پرسشگری در کلاس درس**

رکن دوم: متن و محتوای درس

۱۵۸. متن آموزشی یکی از اساسی ترین مؤلفه های آموزشی است که

همواره با فراگیر همنشین و در ارتباط است.

معلم نیز از ارکان و پایه‌های آموزش است ولی همیشه با فراگیر همنشینی ندارد. او تنها در کلاس درس با دانش آموز همراه است و سپس تأثیرات اوست که می‌تواند به احساس حضور او در کنار دانش آموز منجر شود. اما متن آموزشی امکان حضور مداوم را در کنار دانش آموز دارد. یعنی دانش آموز هر وقت بخواهد می‌تواند با آن مؤانست و مجالست برقرار نماید. از این رو جذاب کردن متن بیش از هر چیز دیگر ضروری و لازم می‌نماید.

افزون بر به کارگیری تکنیک برتر چاپ در کتب درسی (اگر کتاب متن درسی باشد) به کارگیری فن نگارش، استفاده از محتوای غنی و پرمعمق، بهره‌گیری از نظریات جدید و رقیب، آسان‌یابی مفاهیم و دوری از پیچیده‌گویی‌های غیرفنی، توجه به نیاز مخاطب و اهتمام به سطح اندیشه و نگرش او می‌تواند کتاب را با جاذبه‌ها و آرایه‌ها همراه سازد و دانش آموز را به همنشینی مدام با آن ترغیب نماید. متون درسی با محتوای کهنه، با قلم و بیان ناشیوا و دشواریاب، بدون عنایت به مباحث جدی و جاری، پایین‌تر از فهم مخاطب یا در سطحی دورتر از دانایی و فهم او و بی‌اعتنا به خواست‌ها و نیازهای فراگیر نمی‌تواند در دانش آموز علاقه ایجاد نماید و کلاس را جذاب سازد.

۱۵۹. معرفی مجلات رشد

۱۶۰. آشنا کردن دانش آموزان با مجلات رشد و استفاده از آن‌ها در

کلاس درس جهت تقویت و تعمیق بنیه علمی دانش آموزان و همچنین

جهت سرگرمی دانش آموزان که در این مورد می توان فعالیت های زیادی انجام داد . به عنوان نمونه می توان به وسیله ی کمیسیون یاددهی - یادگیری هر منطقه در جهت آشنایی بیشتر معلمان و دانش آموزان با مجلات رشد ، فعالیت هایی را انجام داد مثلا می توان با طراحی سوالاتی از مجلات مختلف رشد و برگزاری مسابقاتی بین معلمان و همچنین بین دانش آموزان انگیزه ی مطالعه ی این مجلات را افزایش داد . انجام این مسابقات بین دانش آموزان می تواند توسط مدیر مدرسه نیز انجام شود .

۱۶۱. اهمیت هدف در آموزش

۱۶۲. از خصوصیات آموزش این است که برای فعالیت خویش یک هدف و مقصد آگاهانه ای قائل گردیم ، این نوع فعالیت فقط برای فردی امکان پذیر خواهد بود که خود را بشناسد و قادر به تنظیم طرح آگاهانه ای باشد و آزادانه وسایل را برگزیند که امیال او را ارضا نماید و به کمک آنها به اهدافش برسد . ایجاد این حق و توسعه امکانات آن همانا چیزی جز پرورش و آمادگی احترام به شخصیت نیست.

۱۶۳. استفاده از ابزار مناسب و نوین آموزشی در بیان تدریس

۱۶۴. استفاده از نرم افزارهای آموزشی برای فهم بهتر و دقیق تر

۱۶۵. ایجاد سامانه ارزیابی دائمی برای اساتید و هیئت علمی

۱۶۶. ایجاد فضای هم اندیشی و تعاملات بین اساتید.

۱۶۷. ایجاد مباحثه طرفینی در کلاس در بین شاگردان

۱۶۸. **بازمهندسی بخشهای اداری و پشتیبانی به منظور ایجاد عملیات**

حمایتی و اجرایی

۱۶۹. **برطرف کردن موانع آموزشی**

۱۷۰. **تهیه مقالات مصوب در مجلات جایگزین نمره آزمون**

۱۷۱. **تمرین حل مسئله**

۱۷۲. **توجه به نور، سرما و گرما، محل نشستن و سن و سال افراد**

۱۷۳. **تکالیف و سؤالاتی به دانش آموزان داده شود که آنها را به تفکر**

وادارد و درسها را طوطی وار حفظ نکنند.

۱۷۴. **رکن سوم : شاگرد**

۱۷۵. **ارائه طرح درس توسط دانش پژوه: استاد از شاگرد بخواهد که**

در کلاس طرح درس کند

۱۷۶. **ارائه کنفرانس : استاد از دانش پژوهان بخواهد درس را به صورت**

کنفرانس بیان کنند

۱۷۷. **مباحثه دقیق و بموقع و بدون تعطیلی**

۱۷۸. **دانش آموز نسبت به جهل خود آگاه شود.**

۱۷۹. (فردی نزد رسول خدا سه مرتبه وضو گرفت پیامبر فرمودند بدون بسم الله

وضو گرفته ای ؛ سه مرتبه نماز خواند پیامبر فرمودند اذا قمت الى الصلاه فكبر)

۱۸۰. **خلاصه کردن مطالب**

۱۸۱. حاشیه‌نویسی

۱۸۲. تلخیص درس و گزارش توسط طلاب

۱۸۳. پس‌مطالعه خود متن درس

۱۸۴. پس‌مطالعه در منابع کمکی و شروح

۱۸۵. پیش‌مطالعه روی متن بدون مراجعه به حواشی و شروح

۱۸۶. آزاداندیشی به ویژه در قالب بارش فکری

۱۸۷. به دانش آموزان کمک شود که نیازهای کمبود خود را برطرف کنند.

۱۸۸. یادگیری با روشهای گروهی و کارگاهی

۱۸۹. رکن چهارم: فضای کلاس

۱۹۰. یکی از عوامل مؤثر در کیفیت یادگیری دانش آموزان ساختار کلاس درس

است. منظور از ساختار کلاس شرایط و جو حاکم بر کلاس یا به عبارتی مجموع

کیفیت محیطی داخل هر کلاس است. هر چند معلمان نقش تعیین کننده ای در

تعیین ساختار کلاس دارند اما طبیعتاً خود از آن تاثیر می پذیرند، ساختار کلاس از

جنبه های مختلف فیزیکی، عاطفی، فکری و اجتماعی می تواند مورد توجه قرار

گیرد.

۱۹۱. کلاس درس یک فضای معنوی و آموزشی دارد و یک فضای مادی

و فیزیکی. مقصود از فضای معنوی و آموزشی فضای متأثر از معلم و دانش

آموز است که می تواند باز، منعطف، منطقی و با تفاهم باشد و یا بسته،

قانونی، خشک و سرشار از یک سونگری و تعارض. فی‌المثل در کلاس

درسی که معلم اجازه پرسش را به دانش آموز نمی‌دهد، یا سخن رقیب در آن با طعن و توهین نقد و نقل می‌شود و یا معلم تنها خواست خود را بر دانش آموزان تحمیل می‌نماید و از مشورت با فراگیر و حرمت به جایگاه او طفره می‌رود، چنین کلاسی بسته و غیرمنطقی جلوه خواهد کرد و آثار و فواید درخشانی از آن حاصل نخواهد شد. اما فضای فیزیکی کلاس عبارت از محدوده کلاس، موقعیت جغرافیایی، صندلی و نیمکت، رنگ و تمیزی، تابلو و وسایل گرمایشی و سرمایشی، فرسودگی بنا یا نو بودن و اموری از این دست است که در جذابیت تأثیرگذار است. معمولاً کلاس‌های کهنه و قریب‌التخریب، با نیمکت‌های شکسته و قدیمی و در موقعیت عبور و مرور دانش آموزان (مثل کلاس‌های کنار پله) با جذابیت ناسازگار است و برای دانش آموز محیطی خوشایند نمی‌باشد.

۱۹۲. در کلاس باید بارش مغزی و بدیعه‌پردازی صورت گیرد.

۱۹۳. امکان فعالیت‌های یادگیری معنادار را فراهم سازید.

۱۹۴. رمز پیشگیری از بروز مشکلات در کلاس، داشتن فعالیت‌های با معنا و چالش‌گرانه است. وقتی دانش آموزان به کار خویش علاقه مند باشند، بی‌نظمی در کلاس کمتر می‌شود و زمانی که اطلاعات درسی برای دانش آموزان با معنا باشد، یادگیری تقویت می‌شود. یک عامل مهم برای پیدا کردن فعالیت‌های با معنا، اطلاعات شما از دانش آموزان، علاقه‌ها، روش فکری و میزان آمادگی آنان است.

۱۹۵. کلاس را به محیط حمایت کننده تبدیل کنید .

۱۹۶. یادگیری و رشد، خود به خود اتفاق نمی افتد و به این منظور لازم است به نیازهای دانش آموزان پاسخ داده شود. کلاس باید محیطی باشد که در آن، به نیازهای زیستی، ایمنی، تعلق و احترام به نفس در حد اعلای ممکن پاسخ داده شود. آشکار است که معلم نمی تواند جایگزین پدر و مادر شود و سرپرستی و عشقی را که کودک نیاز دارد، برای او فراهم کند، ولی مسلماً می تواند امنیت دانش آموز را در کلاس تضمین کند و با تحسین صادقانه او، نقشی تسهیل کننده ایفا کند.

۱۹۷. برای یادگیری موفقیت آمیز، فرصت های لازم را فراهم آورید.

۱۹۸. این گفته قدیمی که "موفقیت، موفقیت می آورد" در کلاس درس، کم تر از سایر جاها صادق نیست. همه دانش آموزان باید امکان تجربه موفقیت را در کلاس داشته باشند. این تجربه ممکن است از سهم شدن در کارها تا پیشرفت در درسی خاص تغییر کند. معنای موفقیت تنها پیروزی در رقابت با دیگران نیست. پیشرفت فرد در انجام کارهای خود، منبع مهم کسب موفقیت است. معلمان موفق، فعالیت هایی را برنامه ریزی می کنند که ضمن کارآمد بودن، احتمال موفقیت در آن ها زیاد باشد.

۱۹۹. وضعیت فیزیکی کلاس:

۲۰۰. فضای فیزیکی شامل رنگ، نور، چینش نیمکت ها، تهویه و تعداد دانش آموزان برخی از دانشمندان معتقدند تمایل ناخودآگاه ما به یک یا چند رنگ خاص می تواند نشانه ای از نیازهای بدن ما در جهت ترمیم خود باشد. به عنوان مثال رنگ نارنجی رنگ گرم و صمیمی است.

نارنجی پرتوهای شادی آفرینی از خود ساطع می کند که موجب رفع خستگی است. رنگ سبز که انرژی زا و آرامش بخش است به طوری که اضطراب را از انسان دور می کند و موجب رفع تنش و گرفتگی عضلانی می شود. به خصوص که سبز رنگی ایده آل برای فضاهایی است که در آنها تمرکز و آرامش مورد نیاز است.

۲۰۱. چینش نیمکت ها

۲۰۲. علمای تعلیم و تربیت بهترین روش چینش صندلی ها را به صورت دایره ای یا «U» شکل پیشنهاد می کنند. خصوصا در درسهایی که نیاز به بحث و بررسی فعالیت های گروهی برای حل یک مسئله و یا انجام آزمایش و یک پروژه می باشد. در این صورت تعامل و ارتباط به شکل صحیح انجام پذیر خواهد بود. این امر باعث می گردد تمامی فراگیران درگیر آن فعالیت شوند و حالت انفعالی و خستگی در آنها به وجود نیاید.

۲۰۳. جا به جایی افراد در محل نشستن : افرادی که به درس گوش نمی دهند بیاوریم میز و نیمکت جلو

۲۰۴. تهویه و تعداد دانش آموزان:

۲۰۵. تهویه هوا باعث می شود به صورت مستمر هوای تازه و پراکسیژن در کلاس جریان داشته باشد و تنفس راحت تر انجام گردد. ضمن آن که تعداد دانش آموزان باید به خصوص نسبت به مساحت و فضای کلاس متناسب باشد.

۲۰۶. استفاده از فضای آموزشی مناسب جهت تدریس در کلاس

۲۰۷. **معرفی کتب مفید** و روشمند در موضوع درس و تقسیم آن بین دانشجویان
برای گزارش
۲۰۸. **معرفی منابع** مرتبط با موضوع تدریس توسط دانش پژوه
۲۰۹. **مطالب درسی را به صورت مسأله و معما برای شاگردان طرح کند؛**
مطالعه کتاب و یا گوش دادن به سخنان معلم و حفظ کردن حقایق علمی و تاریخی،
رشد قوه ابتکار شاگردان را به دنبال ندارد. معلم به جای بیان مطالب درسی یا
ذکر حقایق علمی، باید دانش آموزان را به طرح مسائل ترغیب کند.
۲۱۰. **نشان دادن برخی تصاویر در مطالب حساس اعتقادی و علمی** مانند
خشونت و هابیت در بحث عقاید و هابیت
۲۱۱. **نقدنگاری بر متن مورد مطالعه**
۲۱۲. **جانشینی نسبی یادگیری به جای آموزش**
۲۱۳. **تشکیل گروه مشورتی در کلاس**
۲۱۴. **کار در کلاس و امتیاز دادن به فعالیتها**
۲۱۵. **زیاد نبودن دانش آموزان**
۲۱۶. **برنامه ریزی درسی بر پایه آمیزه‌ای از تنوع و هدف**
۲۱۷. **ارائه دستورالعمل‌های شفاف به دانش آموزان در مورد فعالیت‌های**
درسی
۲۱۸. **هدایت و نظارت بر یادگیری و فعالیت‌های دانش آموزان**
۲۱۹. **به کار گیری ابزارهای آموزشی و منابع یادگیری و تدریس**
۲۲۰. **حرکت منطقی از یک مرحله‌ی تدریس به مرحله‌ی دیگر**

۲۲۱. **زمان‌بندی فعالیت‌های کلاس و ایجاد توازن در آنها**
۲۲۲. **شروع و خاتمه هدفمند درس**
۲۲۳. **فضای آموزشی مدرسه خوب (کلاس درس) متناسب با سن و پایه تحصیلی دانش‌آموزان محرک و جذاب باشد.**

۲۲۴. **استفاده از مغایرت‌ها:** ارایه مطالبی که خلاف باورهای

مرسوم و عمومی علمی باشد، مثلاً معلم در درس علوم از دانش‌آموزان بخواهد که نظریات قدیمی را رد کنند و بدین ترتیب دانش‌آموزان را برانگیزاند تا چیزها را ارزیابی کنند و راه‌های جالبی برای آزمودن و اثبات کردن مسایل بیابند .

۲۲۵. **استفاده از تمثیل:** معلم به دانش‌آموزان کمک کند تا با استفاده از

چیزهایی که قبلاً می‌دانستند در موقعیتی مشابه به اطلاعات، حقایق و اصول تازه‌ای دست یابند. به آنها نشان داده شود چگونه محصولات علمی براساس موقعیت‌های مشابه شکل گرفته‌اند .

۲۲۶. **توجه دادن به کمبودها و خلاء موجود در دانش:** از دانش

آموزان خواسته شود به جای آنکه به دانستنی‌های انسان پردازند آنچه را که برای انسان مجهول مانده است بررسی کنند. مهارت‌های دانش‌آموزان را برای جست و جوی شکافها، ناشناخته‌ها و مجهولات توسعه دهند .

۲۲۷. **تقویت تفکر درباره امکانات و احتمالات**

فرصت هایی ایجاد شود تا با سوال هایی مانند چطور، اگر، از چه راه هایی پاسخ داده شود و حتی خود وادار به پاسخ دادن به آن شود. دانش آموزان باید بفهمند چگونه یک چیز به یک چیز دیگر منجر می شود. هنگام ارایه مساله به دانش آموزان فرصت اندیشیدن به راه های مختلف حل مساله داده شود .

۲۲۸. **استفاده از سوال های محرک:** معلم باید بیشتر به گزاره های پرسشی که نیاز به درک عمیق دارد، توجه کند و از سوالهایی که نیاز به ترجمه، تفسیر، تعریف، اکتشاف و تجزیه و تحلیل دارد استفاده کند .

۲۲۹. **ایجاد فرصت هایی** برای دانش آموزان تا رازهای هر چیز را جستجو کنند .

۲۳۰. **تقویت تعامل دانش آموزان با اطلاعات قبلی:** ایجاد فرصت هایی برای دانش آموزان تا با اطلاعاتی که دارند بازی کنند و به آنها کمک کنند و فرصت دهند تا بتوانند با استفاده از حقایق و اطلاعاتی که قبلاً آموخته اند کارهایی را تجربه کنند .

۲۳۱. **تقویت مهارت های مطالعه خلاق:** از دانش آموزان خواسته شود به جای آنکه بگویند چه خوانده اند، عقایدی را که در نتیجه خواندن به دست آورده اند بیان کنند .

۲۳۲. **ایجاد ابهام و تقویت آن:** همه می دانند که دانش آموزان زمانی

یاد می گیرند که با موقعیت های حل مسأله مواجه باشند. بنابراین معلم باید موقعیت یادگیری را با بیان نکته ای آغاز کند و سپس دست نگه دارد و اجازه دهد دانش آموزان خود با اطلاعات بازی کنند و درگیر شوند، این روش خوبی است که منجر به یادگیری خود هدایتی می شود .

۲۳۳. **استفاده از روش های اکتشافی:** در روش اکتشافی، دانش

آموز خود به جستجوی راه حل می رود و معلم نقش راهنما را ایفا می کند. در این روش پیش از جواب مسأله چگونگی یافتن جواب مهم است. دانش آموز خود را به اطلاعاتی که پیرامون مسأله وجود دارد محدود نمی کند، بلکه از زوایای مختلف به مسأله توجه کرده و حتی ممکن است تغییراتی در آن ایجاد نماید. بدین ترتیب امکان تجربه شخصی توسط دانش آموزان، موقعیت یادگیری را برای آنها جذاب و مطلوب می نماید و انگیزه های درونی آنها را تقویت می کنند. همه این جنبه ها در کشف و شکوفایی استعداد خلاق دانش آموزان تأثیر مستقیم دارد .

۲۳۴. **شاگردان را تشویق کنید** که در اشیاء و افکار دخل و

تصرف کنند یا در آن ها وضع تازه ای به وجود آورده اند .

۲۳۵. **وقتی شاگردان اندیشه های نو ابراز می کنند هر قدر هم که دور از ذهن باشد به دیده اغماض بنگرید .**
۲۳۶. **در تنظیم درس ها انعطاف داشته باشید و به دارندگان فکرهای نو همیشه میدان بدهید .**
۲۳۷. **همواره محیط کلاس را هنگام تدریس آرام و بی تشنج نگه دارید .**
۲۳۸. **میان شاگردی که دارای استعداد خلاق است، با دیگر شاگردان رابطه نیکو برقرار کنید .**
۲۳۹. **مسایل بحث انگیز را مطرح کنید و حتی عقاید پذیرفته را مورد بحث قرار دهید .**
۲۴۰. **به شاگردان بیاموزید که نیروی خلاقیت خود را ناچیز نشمرند و عظمت و اهمیت شاهکارها در آنان ترس و ناامیدی ایجاد نکند .**
۲۴۱. **آشنا ساختن مدیران و معلمان با مفاهیم خلاقیت و راهکارهای پرورش و تقویت آن در فراگیران.** برای آشنا ساختن مسئولان مدارس و معلمان با خلاقیت و شیوه های پرورش آن ، می توان از آموزش در دوره های ضمن خدمت استفاده کرد. معلمان ، مربیان و مدیران پس از آشنایی با راهکارهای پرورش خلاقیت در فراگیران در این دوره ها می توانند این راهکارها را در کار خود به کار گرفته و ضمن دوری از هر گونه

سخت گیری های بی مورد و بی جا دانش آموزان را به مشارکت فعال در تدریس و انجام کار گروهی تشویق کنند. همچنین می توانند به دانش آموزان آزادی های معقول بدهند تا با خیال راحت و اطمینان خاطر نظرات و عقاید خود را بیان کنند. این گونه تدبیرها زمینه ی پرورش خلاقیت در فراگیران را فراهم خواهد آورد.

۲۴۲. تغییرات اساسی در کتاب های درسی

هرچند با استفاده از مطالب و مفاهیم موجود در کتابهای درسی و شیوه های تدریس موجود نیز می توان به پرورش خلاقیت کمک کرد اما برای استفاده بیشتر و بهتر از این امکانات و ضرورت خلاقیت لازم است در تألیف کتاب های درسی فقط ارائه ی مطالب در سطح دانش نباشد بلکه متن درس و سوالات آخر درس به گونه ای باشد که دانش آموز را به تفکر وادارد و در نتیجه زمینه ی مشارکت دانش آموز را برای شرکت در بحث گروهی فراهم نماید .

۲۴۳. تغییرات در شیوه ارزشیابی و امتحانات

برای پی بردن به میزان موفقیت دانش آموز در دروس و نتیجه گیری از کار خود از سیستم ارزشیابی بهره می بریم. ارزشیابی نیز باید بتواند خلاقیت دانش آموز را بسنجد . یعنی به جای سوالات تستی و کوتاه پاسخ یا سوالات همگرا از سوالات واگرا یا سوالاتی که دانش آموز را به تفکر و ارائه ی عقیده و نظر وادارد. به همین منظور می توان به پرسش های مستمر و فعالیت

های خارج از کلاس و مرتبط با موضوع بها داده و زمینه رشد خلاقیت و شکل گیری آن را از اولین سالهای ورود به مدرسه فراهم نمود.

۲۴۴. علاقه مند کردن دانش آموز به مطالعه

تصور کنید دانش آموزی که از ابتدای کودکی با کتاب آشنا می شود و با نویسندگان های گوناگون ، داستانهای مختلف و سرزمین ها و فرهنگ های متفاوت ، علوم و هنرهای جدید یا حوادث مهم تاریخی آشنا شود ؛ به طور حتم متفکر بار خواهد آمد و در نتیجه ارتباط با شخصیت های گوناگونی که در داستانها مطالعه